Til:	Landbruks- og matdepartementet og Klima- og miljødepartementet		
Fra:	Mattilsynet og Miljødirektoratet	**Dato:**	09.06.2020
	Mattilsynet / Miljø-direktoratet	**Vår ref.:**	JEG, KRA, KB, EL

Skrantesjuke - Statusrapport for 2019

Innhold

Innledning 3
Mål om å begrense og, om mulig, bekjempe skrantesjuke 3
CWD-forskriftene 3
Salteplasser og grindanlegg 4
Gjestebeiting 4
Friskmelding og modellering 4
Tiltak for å tilrettelegge for økt uttak av villrein 6
Kartlegging 2019 7
Atypisk og klassisk skrantesjuke 8
Utfordringer med rett prøveuttak og inkonklusiv prøve 8
Brakklegging av Nordfjella sone 1 9
Reduksjon av hjorteviltbestander 10
Merking av hjort og elg 11
Merking av villrein 11
Reetablering 12
Internasjonalt 12
Kommunikasjon 12
Forskning og utvikling (FoU) 13
Økonomi 14

Innledning

Skrantesjuke (Chronic Wasting Disease) ble påvist hos villrein for første gang i Norge, og dermed i Europa, våren 2016. Siden da er det gjennomført store og inngripende tiltak for å kartlegge og bekjempe sykdommen.

Mattilsynet og Miljødirektoratet ønsker å rapportere kort om aktivitetene vi har hatt i 2019 relatert til skrantesjuke. Formålet er å dokumentere den løpende aktiviteten på området.

Mål om å begrense og, om mulig, bekjempe skrantesjuke

Vi ønsker å ha en frisk hjortedyrbestand i Norge, og et mål er derfor å hindre at klassisk skrantesjuke får fotfeste i Norge. Vi jobber med å begrense, og om mulig, fjerne smitten.

Bekjempelse av skrantesjuke er blant annet viktig for at vi skal ha tamreindrift og jaktbare hjorteviltbestander i Norge. Vi ønsker å bidra til at ressursene, opplevelsene og tradisjonene som ligger i det å ha hjortevilt og å kunne jakte på disse, videreføres til framtidige generasjoner. Å ivareta handel og verdiskapning rundt hjortedyr-ressursene er også viktig.

Målet om å begrense og bekjempe skrantesjuke har stått fast siden 2016.

CWD-forskriftene

Mattilsynet har flere forskrifter som er direkte relevante for håndtering av skrantesjuke.

CWD-forskrift

Forskrift om tiltak for å begrense spredning av Chronic Wasting Disease (CWD) gjelder hele Norge, og ble ikke endret i 2019.

Også i 2019 var det forbudt å legge ut fôr og slikkesteiner til ville hjortedyr i hele Norge. Mattilsynet mottok få dispensasjonssøknader om tillatelse til fôring løpet av vinteren 2019. Enkelte kommuner i Østerdalen fikk tillatelse på vilkår til fôring av hjortedyr for å unngå påkjørsler på veg og bane.

CWD soneforskrift

Forskrift om soner ved påvisning av Chronic Wasting Disease (CWD-sone) fastsetter regler for definerte soner med, blant annet, forbud mot å legge ut fôr og slikkesteiner til alle dyr i utmark. Det er forbudt å flytte hjortedyr ut av sonen, og det er forbudt å flytte planter og lav til bruk som fôr ut av sonen. Skrotter av hjortevilt og rester etter nedskjæring etc., er det også forbudt å ta med ut av sonen.

Soneforskriften ble endret 13. juni 2019 med et forbud mot bruk av saltstein i hele soneforskriftens virkeområde. Forbudet er foreslått tidligere, men det avgjørende grunnlaget ble VKM-rapporten fra desember 2018. Den vurderte og utdypet risikofaktorene for å bringe smitte innad og ut av Nordfjellasonen. Hensikten med forbudet er at vi ikke ønsker at dyr skal samles på permanente samlingssteder. Det var fortsatt anledning til å bruke strøsalt.

Andre endringer som ble fastsatt for soneforskriften var et påbud om at alle salteplasser skulle være sanert eller avstengt for beitedyr og hjortedyr. Mattilsynet innførte også et forbud mot nyetablering av gjestebeiting, og Selbusonen ble opphevet.

Et endringsforslag til soneforskriften ble påbegynt høsten 2019 med forslag om å kunne bruke salteinnretninger, med enten løssalt eller saltsteiner, men med vilkår om at innretningen kunne flyttes rundt og at det ikke skal være lekkasje av salt fra innretningen og ut i terrenget.

Det nye forslaget ble utarbeidet i samarbeid med beitenæringa, og ble godt mottatt. Endringsforskriften ble fastsatt i januar 2020.

Salteplasser og grindanlegg

I beitesesongen 2019 var det forbudt å bruke saltsteiner, men det var mulig å bruke løssalt, fordi vi mente at det å strø en mindre mengde løssalt utover på et større område og som ikke ble liggende, ikke ville skape samlingsplasser.

Alle de om lag 700 grindanleggene i Nordfjella er helt avstengt. I løpet av våren og forsommeren 2019, ble resterende saltsteiner fjernet fra grindanlegg.

Gjennom sommeren fikk vi meldinger om to sauer som satt fast i festebarduner til grindanleggene og dyr som hadde kommet seg inn i grindanlegg, men ikke ut igjen. Dette utløste umiddelbare tiltak og mer intensivt tilsyn fra Mattilsynet. Sakene ble mye omtalt i media. Vi fikk også enkelte meldinger om hærverk på grindanleggene hvor anlegget hadde blitt åpnet og både småfe og hjortevilt kom inn.

Mattilsynet laget en pressemelding om dyrevelferdshendelsene på beitende sau i Nordfjella. Beitelagsledere og kommuner fikk et informasjonsskriv om saken.

Erfaring fra sesongen kunne tyde på at beitedyrene var interessert i området rundt grindanlegget, mulig fordi jorden var saltholdig etter flere år med saltsteinbruk.

Totalforbudet mot bruk av saltstein fungerte dårlig i beitesesongen 2019. Det ble rapportert om funn av saltsteiner til tross for forbud, enkelte grindanlegg ble utsatt for hærverk, og det ble dannet samleplasser på steder der det var hauger av strøsalt som ikke var spredt utover.

Mattilsynet utførte også i 2019 tilsyn med helikopter i området. Dette er en rapport fra utført tilsyn i Lærdal og Aurland:

Tilsynsrapport

Gjestebeiting

Endringer i soneforskriften innebar at det ikke kunne etableres nye avtaler med gjestebeiting, dvs. sau som skal beite i Nordfjella og som kommer fra kommuner utenfor Nordfjella-området. Dette har ikke vært et stort tema i 2019.

Friskmelding og modellering

En forutsetning for å reetablere en frisk villreinstamme i Nordfjella sone 1 er at Nordfjella sone 2 er friskmeldt. Dyrene som skal overføres skal også være friske og komme fra en populasjon som er friskmeldt. Siden både Nordfjella sone 2 og Hardangervidda er mulige kildepopulasjoner til reetableringen, må også disse områdene friskmeldes innen få år, og derfor er det viktig med et tilstrekkelig uttak av riktige typer dyr for å få nok informasjon inn.

Det er Mattilsynet som setter et nivå for sikkerhet før vi kan si at en bestand er friskmeldt og hvor raskt vi må komme dit. I skrantesjuke-sammenheng har vi satt et sikkerhetsnivå på 99 %, dvs. vi vil være 99 % sikre på at det ikke er CWD-smittede dyr i en bestand. Å friskmelde en bestand i ordets rette forstand, dvs. å være 100 % sikker på at det ikke er smitte i bestanden, er ikke mulig.

Veterinærinstituttet m.fl. har utviklet modeller for å beregne smittefrihet ved å bruke blant annet bestandsdata og analysetall. Modellene oppdateres ved tilgang til nye data som minimumstellinger, strukturtellinger og for tamrein, slakteregistreringer.

Høsten 2019 startet også modelleringen av sikkerheten for tamrein i nord.

Friskmelding av Nordfjella sone 2 og naboområder

Ideelt sett ønsker Mattilsynet tidligst mulig å oppnå nevnte sikkerhetsnivå for alle hjortedyrbestander, men å få avklart smittestatus er spesielt viktig for bestander med direkte kontakt med Nordfjella sone 1.

For villreinen på Hardangervidda og i Nordfjella sone 2 og for tamrein i Filefjell, ønsker vi at friskmelding skal skje i løpet av brakkleggingsperioden.

Vi har anbefalt, både i 2018 og i 2019, stort uttak av bukk fordi prøvene fra disse har stor friskmeldingsverdi. Årsaken er at det er tre ganger så stor sannsynlighet for å påvise smittestoff i bukk som i simler. Tilsvarende gjelder at det er lite sannsynlighet for påvisning i kalv i forhold til eldre dyr, slik at eldre dyr har større verdi enn yngre.

Følgende brev ble sendt til Nordfjella villreinområde i 2019:

Prøver Nordfjella

Og til Hardangervidda villreinområde i 2019:

Prøver Hardangervidda

Uttak av villrein i sone 2

Helst ville vi hatt et sikkerhetsnivå i Nordfjella sone 2 på oppunder 90 % på slutten av 2018, men resultatet etter jaktsesongen 2018 var såpass lavt at vi

31. januar 2019 sendte ut en beslutningen om supplerende uttak av inntil 55 villreinbukker fra sone 2 i Nordfjella. Operativ leder for oppdraget brukte en del av fellingslaget fra saneringen i sone 1, og opprettet et fellingslag på ni personer.

SNO felte 52 villrein i Nordfjella sone 2. Av de 52 dyrene var det to simler og 50 bukker. Uttaket ble gjennomført i perioden 26. februar – 12. april 2019, etter at bukkene hadde skilt seg ut i egne flokker og ikke lenger gikk sammen med fostringsflokkene. I løpet av perioden ble det nyttet 13 aktive feltdager. Det ble lagt opp til at det mellom de aktive dagene skulle være dager uten aktivitet for at bukkene skulle få hvile.

Felling av villrein i Nordfjella sone 2 vinteren 2019. Foto: SNO.

Årsaken til at to av de felte dyra var simler var at de gikk sammen med bukkeflokken og at de ikke hadde gevir. Det siste skyldes utstrakt gevirgnaging, der dyra gnager av hverandre gevirene.

Det var gjort en avtale med Eira Fisk & Vilt om mottak av de felte dyra som ble vommet ut i fjellet, og deretter fraktet til vei med scooter eller helikopter så snart som mulig og deretter slaktebehandlet på slakteriet. Seks dyr ble underkjent som mat av Mattilsynet.

Mattilsynet førte tilsyn med fellingsaktiviteten, både når det gjaldt dyrehelse og dyreveferd. Se tilsynsrapport.

Se artikkel om uttaket på Hjorteviltportalen

Villreinjakt i Nordfjella, Raudafjell og Hardangervidda

I Nordfjella sone 2 ble det felt til sammen 118 dyr av en kvote på 300 i løpet av villreinjakten høsten 2019. Av dette var det 77 hanndyr, hvorav 60 dyr var 1,5 år eller eldre. I tillegg ble ytterligere 9 voksne bukker fra Nordfjella felt i tilgrensende arealer i Hardangervidda villreinområde.

Raudafjell ble opprettet som eget villreinområde i 2019, men det ble ikke åpnet for ordinær jakt i 2019 på grunn av manglende organisering av valdstruktur. Det ble imidlertid gjennomført et uttak av 6 bukker.

På Hardangervidda ble det felt 1268 dyr av 6035 tilgjengelige fellingstillatelser. Av de felte var det 1246 voksne bukker.

Tiltak for å tilrettelegge for økt uttak av villrein

Dispensasjon til å tildele fellingstillatelse på voksen villreinbukk

Etter søknad fra villreinnemndene og villreinutvalgene ga Miljødirektoratet dispensasjon fra bestemmelsene i hjorteviltforskriften for å tildele fellingstillatelse for kategorien voksen bukk (2,5 år og eldre) i både Hardangervidda og Nordfjella villreinområder. Hensikten var å sikre tilstrekkelig prøvetilfang fra villreinområdene for å oppnå størst mulig sannsynlighet for at områdene er frie for skrantesjuke.

Vedtaket som gjaldt Hardangervidda ble påklaget til Landbruks- og matdepartementet (LMD). LMD opprettholdt Miljødirektoratets vedtak, se brev fra LMD datert 14. juni 2019. Det ble utformet et eget kontrollkort for voksen bukk for begge villreinområdene.

Avgjørelse i klagesak på kvote på voksen bukk

Villreinnemnda for Hardangerviddaområdet vedtok en fellingskvote på 6000 voksne bukker 2,5 år og eldre. Vedtaket ble påklaget på grunn av kvotens størrelse. Miljødirektoratet oppettholdt vedtaket i brev av 12. juni 2019.

Utvidet jakttid på villrein

Etter søknad fra villreinnemndene og villreinutvalgene endret Miljødirektoratet jakttiden på villrein for Nordfjella og Hardangervidda villreinområder i 2019 til:

- Jaktstart på voksen villreinbukk i Nordfjella sone 2 og i Hardangervidda villreinområde nord for riksveg 7 ble framskyndet til 1. august.
- Jaktstart på voksen villreinbukk i Hardangervidda villreinområde sør for riksveg 7 ble satt til 10. august.
- For hele Hardangervidda villreinområde ble jaktslutt satt til 22. september.

Høringsoppsummering og Miljødirektoratet sin vurdering av saken.

Kartlegging 2019

Veterinærinstituttet og Norsk institutt for naturforskning (NINA) anbefaler prøvetaking og tilrettelegger for skrantesjuke-programmet i Norge. Oppdragsgiver er Mattilsynet og Miljødirektoratet. Jegere ble pålagt å ta prøver av et utvalg felte elg, hjort og villrein i kartleggingsområdene, se brev fra Miljødirektoratet 14. mai 2019.

I 2019 ble det testet 30 147 hjortedyr. Av disse testet to elger positivt for atypisk skrantesjuke. Den ene ble funnet død i Sigdal kommune i Sør-Norge, den andre var fra jakt i Selbu kommune i Midt-Norge. Se tabell 1. Klassisk skrantesjuke er fortsatt bare påvist på villrein i Nordfjella sone 1.

Det er, som tidligere år, analysert prøver fra mange kategorier hjortedyr i 2019, herunder prøver fra jaktet vilt, fallvilt av alle hjortedyrarter, tamrein og oppdrettsvilt. Se tabell 1. EUs krav om kartlegging i årene 2018-2020 er innlemmet i programmet ved at tilfeldige kommuner er valgt ut.
Tabell 1: Oversikt over antall prøver analysert i 2019.

Dyreart	**Antall negative prøver**	**Antall positive prøver**
Villrein	3338	
Tamrein	12935	
Vill hjort	5187	
Oppdrettshjort	571	
Elg	5933	2
Rådyr	1692	
Dåhjort	37	
Ukjent art	456	
Totalsum	**30149**	**2**

Prøvene er tatt av jegere, Statens naturoppsyn (SNO), slakteriansatte, Mattilsynets inspektører, ettersøkspersonell i kommunene, mfl. Mange jegere har tatt ut prøver, noe som har vært helt nødvendig for kartleggingen og det høye antallet prøver.

Det ble tatt om lag 3000 færre prøver i 2019 i forhold til 2018. Denne reduksjonen består av ca. 2500 færre ville hjort og ca. 700 færre elg og ca. 500 færre rådyr.

En viktig årsak til nedgangen i antall viltprøver skyldtes at vi stoppet testingen av jaktet vilt i de kommunene som hadde oppnådd måltallet om antall prøver i henhold til EU-kravene. De kommunene som hadde nådd målet om 30 fallviltprøver, eller som kom til å nå målet fordi de allerede har mer enn 20 prøver, skulle ikke lenger ta ordinære jaktprøver. Dette innebar at 26

kommuner som deltok i forbindelse med kartlegging under jakta 2018 ble tatt ut av programmet i 2019. I tillegg ble det levert inn og testet en lavere andel prøver fra fallvilt i 2019 enn i 2018. Reduksjonen i fallviltprøver kan ha sammenheng med noe reduksjon i antall påkjørsler fra 2018 til 2019.

Fem kommuner ble tatt inn i programmet på grunn av at de er hjem-kommuner for gjestesau på beite i Nordfjella sone 1. Det ble også lagt til to kommuner i kartleggingsprogrammet fordi de lå inneklemt mellom andre prøvekommuner.

Veterinærinstituttet har analysert prøvene raskt, noe som er vesentlig for minst mulig praktiske utfordringer for jegere, slakteri og viltbehandlingsanlegg.

Analyseresultatene publiseres fortløpende på Veterinærinstituttets hjemmesider, hvor det er mulig å finne prøveresultater og antall for ulike kategorier og områder i Norge. Her finnes også detaljert oversikt over dyr med positive prøvesvar. I Hjorteviltregisteret kan jegere selv slå opp prøvesvar på eget dyr gjennom det unike merkelappnummeret som følger prøven.

Der det påvises positive dyr, blir ytterligere materiale kjørt inn til Veterinærinstituttet i Oslo. Kadaver eller kjøtt og slakterester på stedet, blir samlet inn av Mattilsynet og destruert.

Kartlegging av skrantesjuke skal intensiveres i områder med positive funn. Vi vurderte, på grunnlag av funn av atypisk elg i Selbu i Trøndelag, at kartleggingen i Selbu-området ikke skulle økes siden prøvetakingen allerede var intensivert i området etter forrige tilfelle i Selbu. Funnet av elg med atypisk skrantesjuke i Sigdal medførte heller ikke utvidet kartlegging da Sigdal-området allerede var inkludert i kartleggingen rundt funnet i Flesberg fra 2018.

Rapport om kartleggingen i 2019 fra NINA og Veterinærinstituttet kan lastes ned her.

Atypisk og klassisk skrantesjuke

Vi har fortsatt ikke nok kunnskap om atypisk skrantesjuke. Denne varianten er hittil bare blitt funnet hos gamle dyr, prionene er bare funnet i hjernen og ikke i lymfeknutene, og det er ikke funnet flere syke dyr rundt tilfellene i Norge til tross for intensivert prøvetaking. Dette tyder foreløpig på at smittsomheten er lavere ved den atypiske varianten enn ved klassisk skrantesjuke som vi finner i Nord-Amerika og på villrein i Nordfjella.

Artikkel om de to ulike typene skrantesjuke.

Mattilsynet forvalter de to typene ulikt, dvs. at vi har andre tiltak der vi har funnet den klassiske varianten hos villrein enn i områdene der vi har funnet hjort og elg med den atypiske varianten.

Utfordringer med rett prøveuttak og inkonklusiv prøve

En del av prøvene som kom inn var ikke av god kvalitet og de var ikke merket slik de skulle. Dette medførte at arbeidet på laboratoriet og sporing ble utfordrende. I 2019 ble det derfor lagt ut en del informasjon for å bedre dette.

Høsten 2019 ble det analysert prøver av en villreinsimle fra Våmur-Roan villreinområde der prøvesvaret ble inkonklusivt, det vil si at man ikke kunne si om det var en positiv eller negativ CWD-prøve. Veterinærinstituttet endret diagnosen fra inkonklusiv til negativ etter 14 dager. Lenke til sak publisert på Hjorteviltportalen.

Villreinflokk fotograferet fra helikopter vinterstid. Foto: SNO

Brakklegging av Nordfjella sone 1

Brakkleggingsperioden vil vare i minimum fem år fra 1. mai 2018, jf. saneringsplan for uttak av villreinbestanden i Nordfjella sone 1.

I denne perioden skal det gjennomføres tiltak for å minimere risikoen for at smitte fra området skal spres til andre dyr og til andre områder. Når brakkleggingsperioden er over, skal en frisk villreinstamme bygges opp, se reetableringsplan for villreinbestanden i Nordfjella sone 1.

Sperregjerde langs riksveg 52

I 2019 ble sperregjerdet langs riksveg 52 forlenget, og gjerdet ble tettet og forbedret flere steder. Se rapport fra dette arbeidet:

Statusrapport for sperregjerdet langs

Fylkesmannen i Trøndelag har ansvaret for vedlikehold av gjerdet, og har inngått avtale med Filefjell tamreinlag om jobben. I 2019 betalte Mattilsynet for vedlikeholdsarbeidet på sperregjerdet langs riksveg 52. Kameraer har vært i drift også i 2019, langs gjerdetraseen. .

Sperregjerde langs fylkesveg 50

Sperregjerdet langs fylkesveg 50 skal hindre trekk av rein fra sone 2 og inn i sone 1. Aurland Fjellstyre har også i 2019 hatt ansvaret med vintervedlikehold av dette for å opprettholde sperrefunksjonen, også for de strekninger som snør ned. Grunnet sterk snøpåvirkning ble hele gjerdetraseen kontrollert og utbedret i løpet av sommeren 2019. Arbeidet ble utført av Poda Gjerde, Geilo.

En sau ble funnet fast i gjerdet midt i beitesesongen 2019. Den ble sluppet løs etter trolig mer enn 14 dager. Sauen ble imidlertid meldt tapt av dyreeier etter at den ikke ble funnet etter sanking høsten 2019. Dyret ble erstattet av Miljødirektoratet i overensstemmelse med dyreeier. Gjerdet var intakt, men sauen hadde kilt fast hodet i en nettingrute.

Overvåking av sone 1

Det er en løpende overvåking av sone 1 for å se om det fortsatt er villrein igjen i området, eller om det har vandret rein inn fra omkringliggende områder. Dette gjøres gjennom aktivt søk på sporsnø om våren samt ved hjelp av viltkamera og tilfeldige publikumsobservasjoner.

SNO har fått flere meldinger om observasjoner av antatt villrein i området, og har ved flere anledninger rykket ut med helikopter for å sjekke dette. Det ble avlivet ei simle sentralt i området i 13. juli 2019 som følge av en slik melding. Dyret hadde ikke skrantesjuke. Se nyhetssak her.

I løpet av vinteren 2018-2019 ble det gjennomført jervesporing i sone 1, der personellet også hadde fokus på å se etter villrein. Som en del av SNO sin instruks er våpen med på disse oppdragene. Det vil i løpet av vinteren 2019-2020 bli gjennomført et organisert søk etter rein i området.

Reduksjon av hjorteviltbestander

Miljødirektoratet og Mattilsynet har i flere år oppfordret kommunene til å redusere bestandene av elg og hjort for å redusere smittefare. I VKM-rapporten er tiltaket beskrevet som viktig i arbeidet med å hindre spredning. En reduksjon medfører mindre kontakt mellom bestander og færre dyr som vandrer inn i sone 1. Økt felling gir også verdifull info om smittestatus. Det er 15 kommuner som er oppfordret til å redusere bestandene av elg og hjort ned til 50 % av tettheten i 2016. NINA har på oppdrag fra Miljødirektoratet estimert bestandsstørrelser og foreslått avskytingsstrategier til de enkelte kommunene for å nå dette målet. Dette er oppsummert i rapporten Bestandsreduksjon av elg og hjort i Nordfjella- regionen i perioden 2019-2020. Forslag til avskytingsstrategier

Målet om å halvere bestandene av elg og hjort i de 15 kommunene rundt Nordfjella førte til at kommunene i fellesskap søkte om utvidelse av jakttiden både i forkant og etterkant for en periode på to år. Miljødirektoratet sendte forslag om utvidelse på høring, og fastsatte den 25. november 2019 forskrift om utvidet jakttid for elg og hjort i Eidfjord, Ulvik, Aurland, Lærdal, Årdal, Hemsedal, Ål, Hol, Gol, Nesbyen, Nore og Uvdal, Sør-Aurdal, Nord-Aurdal, Vestre Slidre og Vang kommuner. Jaktstart på elg og hjort ble endert til 15. august i 2020 og 2021, jakt på elg og hjort ble utvidet i etterkant av jakta fra og med 1. januar til og med 31. januar i årene 2020, 2021 og 2022.
Etter jakta 2019 er det få kommuner som ligger godt an til å nå målet om 50 % bestandsreduksjon. Lærdal er en av kommunene som ligger godt an, men vil likevel antagelig ende opp med å ha høyere bestandstetthet enn andre kommuner. Bestandsestimatene er bygget på data med varierende kvalitet, og er derfor usikre.

Fellingsstimulerende tiltak

For å øke uttaket av hjortevilt i de 15 kommunene er det gjennomført ulike tiltak. Aurland kommune fikk tillatelse til å tildele kvotefri jakt på hjortekalv. De fikk også tilskudd fra Viltfondet som kunne benyttes som fellingsstimulerende midler. Midlene ble brukt til helikoptertransport, møter mm. Deler av summen er overført til 2020.

Gol kommune fikk tilskudd fra Viltfondet for å oppgradere et viltmottak til å ta hånd om et økt antall felte elg og hjort. Midlene ble brukt til kjølelager for viltkjøtt. Også Hol kommune fikk tilskudd fra Viltfondet for å leie kjølecontainere som skulle settes ut på strategiske steder slik at jaktlagene kunne benytte disse til henging av slakt.

Miljødirektoratet tilbydde utflyging av felte elg og hjort i kommuner som grenser til Nordfjella villreinområde. Dette er gjennomført i flere år, med stort sett positive tilbakemeldinger fra jegere som mener ordningen gjør at det felles flere dyr som holder til høyt oppe i terrenget. Det ble gjennomført en enkel anbudskonkurranse der Airlift ble valgt som tilbyder.

Det er SNO som har ansvaret for oppdraget. Hjemmelsgrunnlaget for bruk av og landing med helikopter i utmark ansees som en del av SNO sin oppgaveportefølje og er dermed direkte hjemlet i loven.

Frem til utgangen av oktober ble det transportert ut 131 dyr, hvorav 115 hjort, 10 elg og 6 villreinbukker. Villreinbukkene ble fraktet ut fra området Raudafjell. Til sammenlikning ble det fløyet ut 90 dyr året før.

Merking av hjort og elg

Merkeprosjektet på hjort i kommunene rundt Nordfjella ble videreført i 2019, men det ble ikke merket noen flere hjort dette året. Det samme er tilfelle for merkeprosjektet for elg i Selbu. Målet med prosjektene er blant annet å få mer kunnskap om dyrenes bevegelser.

Elg merket i Selbuområdet. Foto: Jørn Fremstad/NINA.

Merking av villrein

SNO fikk i oppdrag å merke nye dyr i Nordfjella sone 2 etter at alle klaver fra tidligere merkinger var tatt av dyrene, enten ved "drop-off" eller ved avlivning. Det var Aurland Fjellstyre som stod for jobben med å fjerne de gamle klavene grunnet isingsproblematikk.

Det ble i løpet av vinteren 2019 merket to simler og fire bukker i sone 2, samt to bukker i Raudafjell. Arbeidet ble ledet av SNO med teknisk og faglig bistand fra NINA sitt merketeam og gjennomført i tiden fra 9. januar - 11.mars.

For å holde oversikt med de ulike flokkene var det avgjørende å få satt sender på noen bukker. Dette ble planlagt høsten 2018, men av hensyn til føreforholdene i fjellet kunne ikke den praktiske merkejobben starte før i 2019.

Det er SNO som har ansvaret for å føre tilsyn med de merka dyrene i sone 2. I desember ble det ved tilsyn oppdaget isdannelse på en av klavene som var påsatt en villreinbukk. Ved hjelp av drop-off systemet innebygget i klavene fjernet SNO to klaver med isdannelse den 16. desember 2019.

Merking av villrein vinteren 2019. Foto: SNO.

Reetablering

I 2019 startet vi å planlegge revidering av reetableringsplan for villreinbestanden i Nordfjella sone 1.

Planen må oppdateres med ny kunnskap, flere faglige vurderinger og mer konkrete tiltak. Det skal opprettes en gruppe bestående av lokale ressurser samt fagressurser. Gruppen skal levere et grunnlag som Mattilsynet og Miljødirektoratet skal bruke for å lage en revidert reetableringsplan. Mandatet ble påbegynt, men ikke ferdigstilt når 2019 var omme. Arbeidet i gruppen starter høsten 2020, og produktet skal leveres før sommeren 2021.

Internasjonalt

Det er stor interesse fra resten av Europa for skrantesjuke-saken i Norge, siden vi er det første europeiske landet hvor skrantesjuke er påvist, og det eneste med klassisk skrantesjuke.

Det er gjort lite kartlegging i andre europeiske land, men EU iverksatte i 2018 et treårig kartleggingsprogram for visse medlemsland. Målet er å teste 6000 hjortedyr i løpet av disse årene. Programmet er en del av EØS-avtalen og er innlemmet i vårt program.

Sverige begynte så smått med CWD-prøvetaking i andre kategorier enn fallvilt høsten 2019. Første funn i Sverige ble gjort i mars 2019, og ved utgangen av 2019 har de funnet to elger til med atypisk variant. I forbindelse med disse funnene er det prøvetatt tamrein, og prøver fra felt hjortevilt i områdene rundt funnene.

Kommunikasjon

Det har vært mye kommunikasjonsarbeid i 2019. Dette har i hovedsak vært relatert til saltsteinforbudet i beitesesongen 2019 og i forbindelse med jaktkvota på voksen bukk på Hardangervidda.

Kommunikasjonsmedarbeiderne fra de involverte etatene er organisert i en gruppe slik at informasjonen kan samkjøres og koordineres. Hjorteviltportalen www.hjortevilt.no har vært en felles informasjonskanal.

Mediedekningen er jevn og betydelig, men ikke av kritisk karakter på nasjonalt nivå. Den største motstanden finnes på lokalt nivå, og det er der hovedvekten av kommunikasjonsinnsatsen legges ned. Mattilsynet prioriterer å svare på leserinnlegg i regionale og lokale medier i området rundt Nordfjella.

Miljødirektoratet og Mattilsynet, både lokalt, regionalt og sentralt, har stilt opp med presentasjoner på møter og konferanser. Det har vært folkemøter både på øst- og vest-siden av Nordfjella. Åpne folkemøter er viktige for å vise åpenhet i forvaltningen, og for å legge til rette for dialog, men formen på møtene må tilpasses slik at de blir konstruktive.

Også internasjonalt har vi informert om skrantesjuke. Vi har også prioritert å svare på spørsmål fra publikum, organisasjoner, departementer m.fl.

I forbindelse med at vi sendte ut brev om prøveuttak i Nordfjella sone 2 og på Hardangervidda, ble det stilt spørsmål på Stortinget, og vi viser til svar fra statsråden. Det var mange oppslag i lokale medier i denne saken.

På grunn av mange uriktige påstander om skrantesjuke-håndteringen i mediene, blant annet om skadeskyting og helikopterbruk, laget vi et tilsvar til dette.

På nyåret hadde Mattilsynet møte med sauenæringen om mulige endringer i soneforskriften. Vi diskuterte eventuelle konsekvenser ved eventuelt saltsteinsforbud i sonen og om mulige vilkår for gjestebeiting i sone 1. På slutten av året hadde vi evalueringsmøte med beitenæringen med innspill til nye endringer av soneforskriften og salting av beitedyr.

Forskning og utvikling (FoU)

Mattilsynet og Miljødirektoratet har også stor nytte av kunnskapsinstitusjoner, slik som Veterinærinstituttet, NINA og andre fagmiljøer i Norge samlet i en faglig ressursgruppe for skrantesjuke. Dette samarbeidet er godt og en forutsetning for det langsiktige målet om å bli kvitt skrantesjuke i Norge.

Det er jobbet med flere forskningsprosjekter i 2019, blant annet et prosjekt i regi av NINA som undersøker salteplasser i Nordfjella. Prosjektet undersøker blant annet smittepresset på salteplasser når det gjelder parasitter og muligheter for å utvikle en analysemetode for miljøprøver.

NMBU kjører et smitteforsøk der sau blir podet med skrantesjukeprioner.

Foreløpige resultater når det gjelder genetikk, viser at villrein har ulik mottakelighet for skrantesjuke, og at det er visse genkombinasjoner som kan knyttes til lavere mottakelighet.

Villreinflokk hvor ett av dyrene er merka med GPS-sender. Foto: SNO

Økonomi

Mattilsynet og Miljødirektoratet setter opp budsjetter for arbeidet med kartlegging, sanering, brakklegging, forskning og utvikling og reetablering.

Mattilsynet satte opp et budsjett på 24 mill. kr for arbeidet med skrantesjukesaken i 2019 og brukte 24,2 mill. Kartleggingen utgjorde den største utgiften på ca 15 mill. Vi brukte også store ressurser på tilsyn med og vedlikehold av salteplasser og saltsteingrinder i Nordfjella. De store avstandene i fjellet gjør at vi har måttet bruke en del helikoptertransport til dette. Ellers er det brukt midler til vedlikehold av sperregjerdet langs RV 52, informasjonsmøter og kommunikasjon.

Miljødirektoratet fikk et budsjett på 16,3 mill. kr i 2019. De største utgiftene var forskning og utvikling, kartlegging, vedlikehold av gjerde langs fylkesveg 50 og avtale med Lærdal kommune om å ivareta oppgaven som lokal koordinator for kommunene i Nordfjella. De resterende midlene ble blant annet brukt til uttak av villrein i sone 2, helikoptertransport av felte hjortevilt i Nordfjella, tilskudd til prøver som tas av kommunene, møter og kommunikasjon.

Miljødirektoratet gir i tillegg årlig tilskudd til kommuner som tar skrantesjukeprøver fra fallvilt av hjortevilt. Tilskuddet gis som en fast sats per dyr. For jaktåret 2018/2019 søkte til sammen 59 kommuner om tilskudd for 868 prøver til en samlet sum på ca. 350 000 kroner. Samla forbruk av midler til skrantesjuke over Miljødirektoratets budsjettposter i 2019 var ca 12,1 mill kr.